

Список використаних джерел:

1. Андреева Г. М. Социальная психология: учебник для студентов вуза. /Г.М. Андреева – М. : Аспект-Пресс. 2000. - 373 с.
2. Анцупов А. Я. Конфликтология: учебник для вузов./ А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов –Питер: СПб, 2008. - 496 с.
3. Гришина Н. В. Психология конфликта : науч. пособ Н.В. Гришина.-П. : СПб., 2002.- 464 с.
4. Громова О. Н. Конфликтология: науч. пособ/ О.Н. Громова - М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем», 2000. - 320 с.
5. Долинська Л.В. Психологія конфлікту: навч. посіб./ Л.В. Долинська Л.В., Л.П. Матяш-Заяць- Київ: Каравела, 2010.- 304 с.
6. Іллічук В. І. Саморегуляція підлітків у подоланні конфліктної поведінки: навч. реком./ В. І. Іллічук. – К.: Либідь. 1996. - 22 с.
7. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навч. посіб. / Г.В. Ложкін, Н. І. Павекель. - Київ: ВД «Професіонал», 2007. -416 с.
8. Русинка І. І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами: навч. посіб./ І.І. Русинка.- К.: Персонал, 2007. -332 с.
9. Кравченко Т. В. Школа і сім'я: проблеми взаємодії / Т.В. Кравченко // Тези доповідей : Всеукраїнської науково-практичної конференції „Національна програма виховання дітей і молоді в Україні: стан та перспективи розвитку”, (15 – 17 травня. 2003 року). - Херсон : Видавництво « ХДУ», 2003. – С. 83–87. Kravchenko T. V. (2003)

Недря Кирило Михайлович,
завідувач кафедри гуманітарних
дисциплін та психології поліцейської
діяльності Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
к. істор. н., тренер-інструктор
з морально-психологічного забезпечення
Національної поліції України

**ПСИХОЛОГІЯ АГРЕСІЇ ТА ПОЛІТИКА НЕ/НУЛЬОВОЇ
ТОЛЕРАНТНОСТІ: РОЗДУМИ ПРО МАЙБУТНЄ ТЕРОРУ**

У будь-якому суспільстві є ті, хто не згоден з його правилами – це закономірність будь-якої соціальної організації і відома низці гуманітарних наук істина. І якщо в цьому суспільстві низка сфер перебуває в досить розбалансованому стані, багато економічних і соціальних проблем, які породжують відсутність політичної та, що більш важливо, ментальної світоглядної єдності, з'являються особи, які або намагаються гучно проявити себе, якщо ми кажемо про тих, хто страждає на психічні хвороби, або через певні життєві складнощі хочуть привернути до себе увагу. Не завжди такі люди обирають як інструмент привернення уваги одиночний пікет чи пост у соціальній ме-

режі. Є категорія осіб, які зупиняються на можливості здійснення терористичного акту, а ще є ті, хто зацікавлені саме у таких.

Надто якщо взяти до уваги, що країна воює і смерть на теперішній момент вже є, умовно кажучи, побутовою річчю, вона нібито живе поруч. Так, це літературна фраза, але ми починаємо звикати до фактів загибелі людей, про які дізнаємося з новин, коли стаємо учасниками або спостерігаємо за поховальними процесіями. І це ж не природні смерті, вони насильницькі за своїм характером. Тож і можливість здійснення якогось іншого насильницького акту багато в чому спрощується через розмитість моральних і психологічних бар'єрів.

Безумовно, що це все має своє відображення і на суспільних відносинах у всіх можливих сферах, які суттєво радикалізувалися та продовжують це робити і надалі, причому держава і її органи, по великому рахунку, втратили монополне право на насилля, як і розмитим стало поняття правосуддя, яке, в умовах інформаційної війни та війни реальної, є одним з інструментів дестабілізації, оскільки навіть знаючи злочинця, довести його участь складно, не кажучи вже про вирок. І така ситуація не лише з «зовнішнім» злодієм.

Сприяє цьому наявне інформаційне поле з його контентом, яке, фактично є ілюстрацією саме не нульової толерантності по відношенню до насилля, яке майже стало елементом масової культури, а агресія – невід'ємним атрибутом образу успішності. Така ситуація загалом не є дивною, оскільки найбільш успішний маркетинг (у тому числі і політичний) спирається на інтуїтивні, тваринні основи психіки. Серед останніх, найбільш постійною є саме агресія, завдяки якій, власне, і відбувався рух людства у власній еволюції. Але, як завжди, є «але». Вона має бути контрольованою. Принаймні умовно. Однак, в епоху розвитку Інтернету та, навіть більше, кіберпростору загалом, такий контроль можливий лише через перехід меж прав людини і громадянина, на що важко наважитися без майбутніх гарантій успіху. Та і чи варто наважуватися? На нашу думку ні, оскільки це той випадок, коли превентивні заходи та державна інтервенція у творення контенту кіберпростору та робота з розвитку інформаційної гігієни населення видається куди більш дієвою.

Однак, повертаючись до суті проблеми, маємо відмітити, що у цьому році джерела Інтернет вийшли на перше місце, у рейтингу отримання інформації українцями, обійшовши споконвічного лідера – телебачення (яке, до слова кажучи, теж мігрує в цифрову мережу). Надалі цей відрив буде лише збільшуватися, а отже будуть збільшуватися і можливості маніпулювання суспільною думкою, її творення та подальшого відображення у реальній дійсності. І умови пандемії цьому лише сприяють, причому, всім зацікавленим особам, окрім середньостатистичного громадянина.

Саме пандемія – зручний привід для направлення зростаючого у людей почуття безпорадності в русло автократії. Як правило, коли ми охоплені страхом, ми з більшою готовністю відмовляємося від цивільних свобод. Таким чином крім процесів регресії на перший план можуть виходити і парано-

їдальні реакції. Ну а ще до того, на фоні нинішньої ситуації, зростає і зростатиме надалі відчуття загрози та не захищеності, яке буде ґрунтуватися на всеохоплюючому почутті тривожності, типовому для стану емоційного вигорання, депресивним станам та неврозам. І однією з форм виходу агресії в такій ситуації буде зростання терористичної загрози (хоча її суть достатньо нівельована Антитерористичною операцією та дискурсом щодо терористів на Сході України), про що в останній час достатньо сигналів – міст метро у Києві, захоплення заручників у Луцьку, Полтаві й Києві. І це тільки те, що отримало суспільний резонанс. Окрім того, ми вже живемо в епоху, коли стрільба в публічному місці стає не дивиною, хоча, у купі з наявністю великої кількості незареєстрованої зброї, мало би викликати острах, адже це щабель до ситуацій з якими періодично зіштовхуються правоохоронці світу – «active shooter» (активний стрілець), коли озброєна людина вчиняє стрілянину з жертвами.

Слід розуміти, що інфраструктура, технології і законодавча база для воєнного стану існують вже давно. І слід міркувати над тим, що ці виняткові заходи можуть легко стати постійними. Мова йде про такі речі, як відмова (або часткова) від особистої свободи (аж до позасудових або безстрокових затримань (подекуди у світовій практиці вже спостерігається), введення цензури преси та інтернету (нібито для боротьби з дезінформацією), заборона вільних зібрань (або перенесення їх у контрольований кіберпростір), відстеження місцезнаходження кожного в будь-який час і введення обмежень на пересування (теж фактично вже завершена модель завдяки наявності гаджетів і фактичного дублювання життя в мережі). На думку фахівців, з часом це може навіть включати в себе надання державі більшого контролю над нашими тілами.

Крім цього, при песимістичному сценарії може знижуватися почуття спільності людей через що відбуваються в різних сферах соціальних змін: переважання електронної комерції (більше ніяких покупок в звичайних магазинах), відмова від офісних приміщень, введення онлайн-навчання та ігор, а також віддалений перегляд спортивних і розважальних заходів. Ідея суспільства, заснованого на тісних соціальних зв'язках і почутті єдності з іншими, може стати пережитком минулого, як і безпосередні прояви реальної агресії, перенесені в плоскість кіберпростору, що, власне, і може бути одним з найбільших аргументів, підрозуміваючи забезпечення таким чином більшої безпеки для громадян.

Зважаючи на вищезазначене, можемо підсумувати власні думки, можемо відмітити, що ми не лише живемо в епоху «нової реальності», а і в епоху нової психології, де одинак стає суттєво сильнішим та життєздатнішим ніж група, оскільки його життя та інстинкти не просто спрямовані на виживання, а фактично використовуватимуть методи терору, протиставлені терору державних систем. Ми йдемо в майбутнє «минуле», де агресія не є правилом дуального тону, а стає обов'язковим елементом виживання.